

KS. JANUSZ GRĘZLIKOWSKI

UNIWERSYTET KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO W WARSZAWIE

J.GREZLIKOWSKI@DIECEZJA.WLOCLAWEK.PL

ORCID: 0000-0002-8538-9208

O. Dariusz Borek O. Carm., *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary (normy materiale i proceduralne)*, Wydawnictwo „Biblos”, Tarnów 2019, ss. 291

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TiCz.2019.051>

Z zadowoleniem warto odnotować i zaprezentować niedawno wydaną przez Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej „Biblos” w Tarnowie publikację autorstwa ojca prof. dr hab. Dariusza Borka O. Carm., kierownika Zakładu Kanonicznego Prawa Administracyjnego na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW w Warszawie, podejmującą zagadnienia związane z najcięższymi przestępstwami zastrzeżonymi (*delicta reservata*) Kongregacji Nauki Wiary, a dotyczącymi między innymi przestępstw przeciw wierze, świętości Eucharystii, sakramentowi pokuty, święceniom kapłańskim, a także – co jest dzisiaj szczególnie podejmowane – przestępstwom odnoszącym się sfery nadużyć przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu popełnianych przez duchownych, głównie w stosunku do małoletnich (*delicta contra mores*). Autor podjął się ogólnej analizy prawno-kanonowej kanonów Kodeksu prawa kanonicznego odnoszących się do przestępstw i kar zastrzeżonych oraz ukazał i omówił przepisy prawne promulgowane po roku 1983 w tym względzie, a szczególnie normy odnoszące się do najcięższych przestępstw dotyczących ochrony świętości sakramentów

i troski o czystość obyczajów w tym, co się odnosi do zachowania szóstego przykazania Dekalogu, które zostały zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary. Odnosi się to do listu apostołskiego motu proprio Jana Pawła II *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 30 kwietnia 2001 roku, norm *de gravioribus delictis* z 2002 i 2003 roku, a także do norm, które wydał papież Benedykt XVI 21 maja 2010 roku, a które zintegrowały, zmodyfikowały i uprościły procedury postępowań karnych w tym względzie tak, aby stanowiły jeszcze skuteczniejszą odpowiedź na współczesne problemy. Dużym walorem opracowania jest zaprezentowanie i omówienie regulacji Kościoła w Polsce odnoszących się do przestępstw na tle seksualnych popełnianych przez duchownych względem osób małoletnich, które zostały zawarte w dwóch dokumentach: *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą małoletnią poniżej osiemnastego roku życia*, które zostały przyjęte przez Konferencję Episkopatu Polski podczas 366 Zebrania Plenarnego w Warszawie w dniach 7–8 października 2014 roku oraz *Niektóre wskazania w przypadkach oskarżeń o molestowanie seksualne*, zatwierdzone przez Konferencję Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce podczas 132. Zebrania Plenarnego w Warszawie w dniu 13 maja 2014 roku. Powyższe wytyczne i wskazania stanowią odpowiedź Kościoła w Polsce na wezwanie, jakie Kongregacja Nauki Wiary w Liście okólnym z dnia 3 maja 2011 roku skierowała do konferencji episkopatów *W sprawie opracowania wytycznych dotyczących sposobu postępowania w przypadku nadużyć seksualnych popełnionych przez duchownych wobec osób niepełnoletnich*.

Publikacja daje sposobność zapoznania się z prawem karnym Kościoła katolickiego w aspekcie przestępstw zastrzeżonych Stolicy Apostolskiej, szczególnie w aspekcie przestępstw z zakresu ochrony świętości sakramentów i troski o czystość obyczajów w tym, co się odnosi do zachowania szóstego przykazania Dekalogu, które zostały zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary. Uświadamia czytelnikowi, że kanoniczne prawo karne zmieniało swoje oblicze w ciągu stuleci istnienia Kościoła, a przeprowadzane zmiany i uzupełnienia stanowiły odpowiedź Kościoła na problemy i wyzwania, z którymi spotyka się wspólnota kościelna. Odnosi się to również do współczesności, gdzie w związku z pojawiającymi się różnymi przestępstwami przeciwko wierze, sakramentom i obyczajom,

a szczególnie przestępstwom molestowania seksualnego małoletniego i przestępstwom pornografii dziecięcej, wprowadzane są zmiany przepisów dotyczące najcięższych przestępstw zastrzeżonych dla Kongregacji Nauki Wiary. Stąd wydaje się konieczne nieustanne uzupełnianie wiedzy na temat obowiązujących przepisów w możliwie najszerszym kontekście, ujmującym nie tylko normy prawa powszechnego, ale także partykularnego. Niniejsze opracowanie wychodzi naprzeciw tym wyzwaniom i daje możliwość poznania złożonej problematyki dotyczącej poszczególnych przestępstw oraz sposobu postępowania z uwzględnieniem polskiego kontekstu w przypadku *delicta contra mores*. A jak zaznaczył we wstępie sam Autor: „zamierzeniem moim jest oddanie do rąk czytelnika monografii, która skupiałaby w jednym miejscu analizę zarówno poszczególnych przestępstw zastrzeżonych aktualnie dla Kongregacji Nauki Wiary, jak i norm odnoszących się do *modus agendi*, jaki jest przewidziany dla tego rodzaju spraw” . Zamierzenie to ks. prof. Borek wypełnił w sposób poprawny merytorycznie, wnikliwy i dokładny, dając czytelnikowi monografię rzetelnie opracowaną, pozwalającą poznać i zastosować normy prawne stosowane w przestępstwach co do ochrony wiary i świętości sakramentów oraz nadużyciom w sferze szóstego przykazania Dekalogu w stosunku do małoletnich, zarówno w odniesieniu do norm substancjalnych, jak i do norm procesowych.

Prezentowana monografia składa się ze *spisu treści* (s. 5–9), *wyказu skrótów* (s. 11–13), *wprowadzenia* (s. 15–18), czterech odrębnych c z ę ś c i, z których każda składa się z ponumerowanych rozdziałów (s. 19–266), *zakończenia* (s. 267–273) oraz *bibliografii* (s. 275–291), podzielonej za źródła i literaturę.

W krótkim *Wprowadzeniu* Autor zauważa, iż kanoniczne prawo karne obowiązujące w Kościele katolickim zmieniało swoje oblicze w ciągu stuleci istnienia Kościoła. Zmiany te i uzupełnienia stanowiły odpowiedź Kościoła na problemy i wyzwania, z którymi spotykała się wspólnota kościelna. Także i obecnie Kościół, w myśl zasady *ius vitam sequitur*, stara się dostosować istniejące przepisy z zakresu prawa karnego do aktualnych potrzeb i wyzwań. W sposób znaczący oblicze kanonicznego prawa karnego uległo zmianie w ciągu ostatnich trzydziestu pięciu lat do czego przyczyniła się promulgacja Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku oraz nowelizacja przepisów w materii przestępstw zastrzeżonych dla

Kongregacji Nauki Wiary. Zauważa, że szczególne wysiłki Kościoła dostrzegalne są na płaszczyźnie ochrony osób małoletnich przed nadużyciami seksualnymi. Stąd Kościół wypracowuje własne *modus procedendi* obejmujące działania zarówno o charakterze represyjnym względem sprawców przestępstw, jak i o charakterze prewencyjnym, czyli zmierzającym do uprzedniej ochrony osób małoletnich przed ewentualnymi nadużyciami. Czyni to na poziomie Kościoła powszechnego i w ramach poszczególnych Kościołów lokalnych. W ten sposób uzasadnia konieczność i potrzebę zapoznania czytelnika z aktualnie obowiązującymi normami prawnymi co do najcięższych przestępstw zastrzeżonych Kongregacji Nauki Wiary, jak też wskazuje sposób i metodologię ukazania poszczególnych przestępstw zastrzeżonych oraz sposobu postępowania w przypadku ich zaistnienia.

W części pierwszej zatytułowanej *Zastrzeżenie przestępstw i kar – zagadnienia wstępne* (s. 19–45) Autor dla właściwego i pełniejszego obrazu poruszanego w opracowaniu zagadnienia pragnie w sposób syntetyczny wprowadzić czytelnika w zasadnicze i podstawowe treści odnoszące się do kształtowania się i ewolucji przestępstw zastrzeżonych dla Kongregacji Nauki Wiary, jak też aktualnie obowiązującego stanu prawnego co do tych przestępstw. Najpierw omawia przestępstwa i kary zastrzeżone przez Kodeks prawa kanonicznego z 1917 roku oraz Soboru Watykańskiego II, po czym przybliży zastrzeżenie przestępstw w regulacjach Kodeksu z 1983 roku. Po ich omówieniu wskazuje, że „duży wpływ na rozwój norm dotyczących przestępstw zastrzeżonych dla Stolicy Apostolskiej miała fala doniesień o przestępstwach przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu popełnianych przez ludzi Kościoła, duchownych i zakonników z małoletnimi” (s. 30). Stąd papież Jan Paweł II listem apostolskim motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 30 kwietnia 2001 roku promulgował normy dotyczące *delicta graviora* zarezerwowane dla Kongregacji Nauki Wiary. Normy te Autor szczegółowo przybliży i analizuje, by następnie przejść do omówienia ich modyfikacji i uzupełnień. Po dziesięciu latach po promulgacji Norm z 2001 roku – jak wskazuje Autor – Kongregacja Nauki Wiary uznała za konieczne zaktualizowanie i uproszczenie przepisów w nich zawartych tak, aby stanowiły skuteczną odpowiedź na współczesne problemy. Zmodyfikowane przepisy dotyczące przestępstw zarezerwowanych dla Kongregacji Nauki Wiary zatwierdził papież Benedykt XVI w dniu 21 maja 2010 roku. W ostatnim

rozdziale tej części opracowania zostały one przybliżone i szczegółowo omówione, jak też ukazano działania Kongregacji Nauki Wiary odnoszące się do opracowania w 2011 roku *Wytycznych* wskazujących istotne aspekty związane z molestowaniem małoletnich, jak i konkretne wskazówki dla ordynariuszy. Autor przybliżył też działania papieża Franciszka podejmowane w trosce o dobro osób małoletnich, a mianowicie ustanowienie w 2014 roku Papieskiej Komisji ds. Ochrony Małoletnich, jak też wydanie 4 czerwca 2016 roku listu apostołskiego *Come una madre ammorevole* zaostrzającego odpowiedzialność przełożonych kościelnych (biskupów i przełożonych wyższych), gdzie przewidziane jest usunięcie z urzędu. Ta część opracowania pozwala czytelnikowi poznać kształtowanie się i ewolucję norm kościelnych co przestępstw zastrzeżonych Stolicy Apostolskiej, a szczególnie odnoszących się do przestępstw przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu popełnianych przez osoby duchowne w stosunku do małoletnich.

Poszczególne przestępstwa należące do kategorii „delicta reservata” to tytuł drugiej części monografii (s. 47–119), w której Autor przybliżył i omawia Normy *de delictis reservatis* zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary promulgowane przez papieża Benedykta w 2010 roku. Przeprowadza szczegółową analizę katalogu najcięższych przestępstw dotyczących dobra wiary, świętości sakramentów (Eucharystii, pokuty i święceń) oraz troski o czystość obyczajów. Łącznie prezentuje w swoich wywodach analizę piętnastu przestępstw: apostazji, herezji i schizmy; profanacji postaci konsekrowanych; usiłowania sprawowania liturgicznej czynności Ofiary eucharystycznej; symulowania sprawowania liturgicznej czynności Ofiary eucharystycznej; zakazanego koncelebrowania Ofiary eucharystycznej; konsekracji postaci eucharystycznych *in sacrilegum finem*; rozgrzeszenia współnika w grzechu przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu; usiłowania udzielenia rozgrzeszenia sakramentalnego albo słuchania spowiedzi pomimo zakazu; symulowania udzielania rozgrzeszenia sakramentalnego; *sollicitatio ad turpia*, jeżeli ma na celu grzech z samym spowiednikiem; bezpośrednią i pośrednią zdradę tajemnicy sakramentalnej; nagrywania przy pomocy jakiegokolwiek urządzenia technicznego lub rozpowszechnianie za pomocą środków społecznego przekazu w złej intencji tego, co jest mówione przez spowiednika lub penitenta podczas spowiedzi sakramentalnej prawdziwej lub fałszywej; usiłowania udzielenia sakramentu

święceń kobiecie i przyjęciu go przez nią; przestępstwa molestowania seksualnego małoletniego oraz przestępstwa pornografii dziecięcej. Czytelnik ma możliwość poznać istotę, charakter i strukturę tych najcięższych przestępstw kościelnych, działania podmiotów dopuszczających się ich oraz szczegółowe normy, które określają kary za poszczególne przestępstwa, należące do kategorii *delicta reservata*. Szczególną uwagę ks. prof. Borek zwraca i bardzo wnikliwie ukazuje i analizuje w swoim opracowaniu *delicta contra mores*, czyli przestępstwa przeciw obyczajom, czyli czyny karalne przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, a przede wszystkim dwa rodzaje naruszeń szóstego przykazania: molestowanie seksualne małoletnich przez duchownego oraz pornografię dziecięcą. Szczególny ciężar wymienionych przestępstw wynika nie tylko z tego, że naruszenie szóstego przykazania Dekalogu dotyczą małoletnich i osób ze względu na stopień używania rozumu z nimi zrównanych, ale także i z tego, że sprawcami naruszeń są duchowni. Z tego względu – jak zaznacza Autor – Normy *de delictis reservatis* z 2010 roku przewidują dla duchownego obowiązkową karę *ferendae sententiae* do zaaplikowania stosownie do ciężaru przestępstwa, nie wykluczając najcięższej z kar ekspijacyjnych wiążącej na stałe, czyli wydalenia lub depozycji.

Część trzecia, najobszerniejsza, jak wskazuje jej tytuł: *Sposób postępowania w przypadku delicta reservata* (s. 121–237) ukazuje i przedstawia zasady proceduralne w przypadku popełnienia wyżej omówionych przestępstwa zarezerwowanych dla Kongregacji Nauki Wiary. Bardzo wnikliwie, szczegółowo oraz językiem bardzo komunikatywnym oraz zrozumiałym analizuje art. 8–31 Norm *de delictis reservatis* z 2010 roku, które podzielone są na dwa tytuły: ustanowienie i kompetencje trybunału (art. 8–20) oraz przebieg procesu (art. 21–31). Normy te stanowią zasadniczy punkt odniesienia podczas przeprowadzania procesów karnych w materii *delicta reservata*, niemniej jednak – jak wskazuje Autor – należy stosować także kanony Kodeksu prawa kanonicznego dotyczące przestępstw i kar oraz procesu karnego. Warto zauważyć, że sprawy dotyczące *delicta reservata* objęte są sekretem papieskim. Naruszenie tego sekretu, które wyrządziłoby jakąś szkodę oskarżonemu lub świadkom pociąga za sobą możliwość wymiaru odpowiedniej kary, która jest wymierzana przez turnus wyższego stopnia na wniosek strony pokrzywdzonej lub z urzędu. Po tych wyjaśnieniach, Autor omawia od strony teoretycznej i praktyczno-

-proceduralnej poszczególne etapy postępowania w przypadku zaistnienia najcięższych przestępstw zastrzeżonych dla Kongregacji Nauki Wiary, według następującej kolejności: uzyskanie informacji o przestępstwie, dochodzenie wstępne i powiadomienie Kongregacji, interwencja Kongregacji Nauki Wiary (w tym etapie możliwych jest kilka wariantów postępowania, które określa Kongregacja), sposób postępowania w przypadkach zakonników oraz kwestia odszkodowania za szkody powstałe w wyniku przestępstwa. Powyższe analizy mają nie tylko od strony teoretycznej (materialnej) ukazując sposób postępowania w przypadku *delicta reservata*, ale praktyczno-instruktażowy dla prowadzących takie procesy, co bardzo ubogaca monografię i czyni ją przewodnikiem dla tego typu spraw.

Jednym z najpoważniejszych problemów, z jakimi musiał w ostatnich dziesięcioleciach i musi także obecnie, zmierzyć się Kościół katolicki, są przestępstwa określone niejednokrotnie jako pedofilia, ale bardziej precyzyjnie należałoby mówić o molestowaniu seksualnym osób małoletnich, czy może raczej o naruszeniach przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu z małoletnimi, których sprawcami są duchowni, zakonnicy, ewentualnie inne osoby związane np. z tytułu pełnionych zadań w Kościele katolickim. Właśnie tej tematyce została poświęcona część czwarta opracowania zatytułowana: *Wytyczne dotyczące przestępstw contra mores popełnionych z małoletnimi* (s. 239–265). Ks. prof. Borek omawia tutaj konkretne normy prawne zawarte w motu proprio papieża Jana Pawła II *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 2001 roku, następnie przybliży nowelizację tych norm, która nastąpiła w roku 2010, a przede wszystkim przedstawia i analizuje okólnik opracowany i wydany 3 maja 2011 roku przez Kongregację Nauki Wiary skierowany do poszczególnych konferencji episkopatów w sprawie opracowania przez nich odpowiednich wytycznych dotyczących sposobu postępowania w przypadku wspomnianych przestępstw. Okólnik ten miał na celu – jak zaznacza Autor – dać pewnego rodzaju instrukcje, które pozwoliłyby kościelnym organom partykularnym na podejmowanie szybkich i adekwatnych kroków mających na celu ochronę małoletnich przed nadużyciami w sferze ich seksualności oraz pociągnięcia do odpowiedzialności karnej sprawców takich przestępstw. Przedstawiając bardzo dokładnie powyższe dokumenty Stolicy Apostolskiej, ich założenia i cele, Autor następnie szczegółowo ukazuje od strony merytorycznej i od strony praktyczno-proceduralnej wytyczne wydane przez Konferencję Episkopatu

Polski oraz wskazania opracowane przez Konferencję Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce. Na zakończenie zaś tej części monografii omawia zagadnienie odnoszące się do tzw. obowiązku denuncjacji do władz państwowych. W sumie znajdujemy tutaj cały szereg bardzo ważnych treści, które nie tylko przybliżają treść dokumentów kościelnych odnoszących się do przestępstw *contra mores*, a także określają i wyjaśniają procedury ich stosowania i aplikowania w rzeczywistość procesową.

Formułując uwagi końcowe, należy z uznaniem ocenić publikację ks. profesora Dariusza Borka, która tworząc tematycznie zwarta całość zagadnień związanych z przestępstwami zastrzeżonymi dla Kongregacji Nauki Wiary, niewątpliwie posiada cechy dobrego, wnikliwego opracowania i daje możliwość szczegółowego poznania norm materialnych i proceduralnych (powszechnych i partykularnych) w tym zakresie. Nie są one dobrze znane, dlatego usystematyzowany, bardzo precyzyjny i poprawny treściowo oraz merytorycznie wykład ukazujący normy prawne i proceduralne w jednym opracowaniu, dokonujący analizy zarówno poszczególnych przestępstw zastrzeżonych aktualnie dla Kongregacji Nauki Wiary, jak i norm odnoszących się do *modus agendi*, jaki jest przewidywany dla tego rodzaju spraw, sprawia, że publikacja jest interesującym studium z kościelnego prawa karnego, ubogacającym polską kanonistykę, a przede wszystkim przybliżającym normy prawne co do najcięższych przestępstw zastrzeżonych dla Kongregacji Nauki Wiary. Nade wszystko będzie służyła zarówno biskupom diecezjalnym, jak i pracownikom sądownictwa kościelnego oraz wszystkim zainteresowanym i włączonym w prowadzenie procesów karnych na drodze sądowej.